

INVENTARISATIE VAN BROEDVOGELS IN DE TIENSE BINNENSTAD, VOORJAAR 2005

Historiek

Met onze Vogelwerkgroep hielden we de voorbije twee jaar stadsinventarisaties te Diest (in 2003) en te Aarschot (in 2004). Hierbij hielden we telkens vier open wandelingen op woensdagavonden, één per maand met start in maart tot begin juni. De sleutelsoort was de Zwarte Roodstaart, maar ondertussen werden ook gegevens genoteerd van de andere broedvogelsoorten. Het werkgebied was telkens de binnenstad. Te Diest werd het project getrokken door Annie Vandepoel, te Aarschot door Johan Vandeplass en Yvon Princen. Op die vier open wandelingen (per jaar en per stad) waren gemiddeld zo'n 5-6 mensen aanwezig. De projecttrekkers hebben individueel nog een paar aanvullende bezoeken gebracht om het beeld te vervolledigen. Verslagen hierover kan je lezen in Ons Vogelblad nrs. 58 (Diest) en 62 (Aarschot).

Het onderzoek te Tienen

In 2005 was het de beurt om de Tiense stadsvogels in kaart te brengen. Vier inventarisatiewandelingen op donderdagavonden werden aangekondigd, ook via de plaatselijke pers: 17 maart, 21 april, 12 mei en 2 juni. Toch was er weinig opkomst! De eerste keer was er enkel een persreporter aanwezig. De tweede keer kreeg ik het gezelschap van Roland Grugeon. Verder stond ik er alleen voor. Weinig belangstelling dus voor de Tiense stadsvogels! Buiten de vier aangekondigde wandelingen, ging ik nog geregeld op stap met een kopietje van het stadsplannetje in de hand. Diverse keren gericht, maar ook in combinatie met andere verplaatsingen. Steeds had ik in die periode een notablaadje of plannetje op zak. Alle vogels met broedindicatief gedrag werden genoteerd: zang, baltsvlucht (duiven), vervoer van nestmateriaal, bezoek aan waarschijnlijke of zekere nestlocaties. In de tweede helft van de onderzoeksperiode combineerde ik dat natuurlijk met het bezoeken van de gekende huiszwaluwlocaties. Ik inventariseer immers de Tiense Huiszwaluwen sedert 1989 jaarlijks. Alle gegevens werden nadien per soort op een afzonderlijk stadsplannetje aangeduid.

Onderzoeksgebied en zelfkritiek

Er moest ook een werkgebied worden afgebakend. Ik koos om dat deel van de stad te onderzoeken dat gelegen is tussen de kleine stadsring en de spoorweg. Zo viel bvb. de wijk Potterij buiten het onderzoeksgebied. Een gedeelte van wijk Grimde (buiten de kleine stadsring) werd evenwel mee opgenomen in het onderzoek om een vergelijking te hebben met een vorig onderzoek waarbij ik in 2004 de Huismussen trachtte in kaart te brengen. Het stadspark en het Martelarenplein met de aansluitende spoorwegtalud waren de meest groene

oorden. Geen echte natuur dus. Ook de tuinwijken met veel groen vielen buiten het onderzoeksgebied.

De vogels van een volledig stadscentrum in kaart brengen is evenwel rapper gezegd dan gedaan en ik besef dat ik niet volledig gestandaardiseerd heb gewerkt. Sommige straten werden vaker doorlopen, een paar straten werden slechts één keer bezocht. Ik heb ook niet bijgehouden hoeveel uren ik op stap was, het waren er wel veel, beslist een paar tientallen. En allicht heb ik een aantal vogels gemist omdat ik bijvoorbeeld zelden bij zonsopgang op stap was. De verkregen gegevens zijn dan ook eerder indicatief. Ze zijn ook geen spiegel van het broedsucces.

Er is ook het feit dat ik langs de straten wandelde en dus niet in de tuinen keek. Evenwel is dit volgens mij geen echt groot tekort. Je hoort op straat ook de Vink zingen in de achtertuin. Slechts voor een paar stille soorten lukt dit niet echt. Zo is er bijvoorbeeld de Grauwe Vliegenvanger, die je maar van heel kort bij kunt noteren.

Bijzondere doelsoorten waren de Zwarte Roodstaart, de Huismus en de Huiszwaluw. Dit zijn soorten waarrond ik vorige jaren al gegevens noteerde. Er werd dus opgetekend waar een Huismusmannetje riep, een Merel zong, een Houtduif koerde. Er werd dus niet genoteerd dat er bijvoorbeeld acht Huismussen of Turkse Tortels op een voederplaats zaten of een groepje Spreeuwen een gazon inspecteerden.

Zo werd dus het vermoedelijke aantal broedparen bepaald.

En dan de resultaten

Er werden 33 broedvogelsoorten vastgesteld in het onderzoeksgebied. Dat is toch al een meevaller voor een stedelijk gebied. Overvliegende soorten, bijvoorbeeld een Ooievaar of Aalscholver tellen dus niet mee.

Ontbrekend dit jaar was de Europese Kanarie, een zeldzame zangvogel waarvan sommige jaren een vijftal zangposten voorkwamen. Dit jaar dus niet op het appel. Ik had slechts één eenmalige waarneming in de Waaibergstraat die niet werd weerhouden.

De Huismus doet het voorlopig in Tienen nog vrij goed: 183 roeposten werden genoteerd. Dit is meer dan ik vorig jaar telde (133) maar eigenlijk was de inventarisatie-inspanning dit jaar groter. We hebben geen gegevens van vroegere jaren ter vergelijking. Wel is duidelijk dat ze in Tienen nog veel talrijker zijn dan in Diest en Aarschot.

Toch zijn er in Tienen ook voor deze soort problemen. Elk gaatje dat in een gevel of achter een dakgoot wordt dichtgemaakt ontnemt een broedkans. Verder is er ook het voedselprobleem. Huismussen hebben onkruidzaden nodig als voedsel en bladluizen om hun jongen in hun eerste weken mee te voeden. Ze zitten vaak geconcentreerd waar een beetje groen is, bijvoorbeeld een klimopmuur.

De Zwarte Roodstaart is een soort die onze woningen ziet als een soort vervanger voor rotsen waaruit hij van oorsprong afkomstig is. Ook deze insecteneter hangt dus af van aanwezige holten in gebouwen, Hij nestelt graag onder daken. Mijn indruk is dat hij in de Tiense binnenstad wat is afgenomen, maar anderzijds was er in Grimde een echte cluster van broedparen. In totaal werden 22 roepposten genoteerd. In Tienen draagt hij ook de naam van 'schouwschijterke' wegens zijn voorliefde om op schoorstenen te zitten. De Merel is met 97 zangposten de tweede talrijkste vogelsoort in Tienen. Overal waar wat groen is (stadsgroen of tuinen), kan je hem horen zingen. Duiven doen het in de stad ook goed. De Stadsduif, ongewenste nazaat van verloren gevlogen reisduiven, werd niet meegeteld. Toch even vermelden dat rond de Grote Markt er een 100-tal verzamelen op voederplaatsen. Wel werden geteld: de Houtduif en de Turkse Tortel. De Houtduif of bosduif is pas de laatste jaren een stadsvogel geworden. Ik telde 67 roepposten. Turkse Tortel is een soort die in de jaren '40 en '50 van de vorige eeuw vanuit Zuidoost-Europa zijn broedgebied jaar na jaar uitbreidde en ook in ons land een erg gewone vogel werd. Ik telde 53 paren. Ze kunnen vrijwel overal broeden: in bomen, maar ook langs de gevels op een of ander uitsteeksel of achter een regenpijp proberen ze vaak heel onhandig een nest te maken. Vorig jaar (2004) broedde er bijvoorbeeld een paar bovenop een verkeerslicht boven de ring op het drukke kruispunt van de Kabbeekse Poort. Ook de Vink kan je een talrijke stadsvogel noemen: 70 zangposten. De Spreeuw die in de zomermaanden zo massaal komt overnachten op de Tiense Grote Markt telt toch maar een 28-tal broedkoppels. Voor deze soort is het zo dat hij vrij flinke holen nodig heeft om in te nestelen. Dit kunnen zowel holen zijn, uitgehakt door een specht, als grote nestkasten of holten in de gebouwen. In vroegere eeuwen werden voor deze soort zogenaamde spreeuwenpotten opgehangen aan de muren, maar dan niet uit vogelliefde: waren de vogeljongen vet en bijna klaar om uit te vliegen, dan werden ze uit de spreeuwenpot gehaald en kwamen terecht in de ... kookpot. Enkele soorten die in de winterse tuinen erg gewoon zijn op en rond de voedertafels zijn in de broedtijd toch minder talrijk in de stadskern: Koolmees 28, Pimpelmees 26, Winterkoning 9, Roodborst slechts 4 paren. Deze soorten zijn allicht talrijker langs de stadsrand in de tuinvijken. Ik had hun aantallen hoger verwacht. Behoorlijk goed doen het: de Groenling met 17 zangposten in parken en grote tuinen; Zwartkop 24 zangertjes; Tjiftjaf 16; Heggenmus 16. En dan komen we bij de ongewone stadsoorten: Goudhaantje (onze kleinste Europese vogel) 3; Boomkruiper 1; Grauwe Vliegenvanger 2 (in het stadspark); Staartmees 4; Zanglijster 8. Een soort die een paar jaar geleden mij veel talrijker leek was de Witte Kwikstaart. Ik vond slechts 3.

Een paar soorten die misschien verbazing wekken dat ze in de stad voorkwamen zijn de Tuinfluiter (3 zangposten langs het spoorwegtalud), Grote Lijster 1; Grasmus 1; Groene Specht 3; Grote Bonte Specht 2.

Langs de Gete lokaliseerde ik 4 paren Grote Gele Kwikstaart, een aan stromend water gebonden prachtige zangvogel.

Op de Gete komen binnen de stad enkele Wilde Eenden voor maar nergens werden nesten of jongen opgemerkt.

Kraaiachtigen zijn moeilijk te tellen. Ze gebruiken een zeer groot gebied en Eksters bijvoorbeeld maken heel veel opvallende nesten waarvan ze er toch maar één gebruiken. Daarom durf ik geen aantallen geven voor Ekster en Zwarte Kraai. Ik schat ze op maximum vijf koppels binnen het onderzoeksgebied. Het Kauwtje, ook torenkraai genoemd, huisde vroeger op de Onze-Lieve-Vrouwkerk met een zevental koppels. Door de restauratie van de toren zijn ze daar verdwenen. De holle boom waarin een paartje broedde in het stadspark is ook verdwenen. Ik denk dat ze zich nu over de stad hebben verspreid. Ik telde een achttal koppels. Dit is heel weinig in vergelijking met Aarschot en vooral Diest waar ze bijna in elke straat huizen.

En dan is er nog het verhaal van de Gierzwaluw en de Huiszwaluw, twee soorten waarvoor we dit jaar met de financiële steun van de stad en de hulp van de brandweer kunstnesten plaatsten. Gierzwaluw broedt verspreid over de stad in holten in muren. Een gat van een paar cm kan hun toegang bieden. Ze zijn bijzonder moeilijk te inventariseren. Er zijn allicht een paar tientallen koppels. In heel veel straten kan je ze zien en horen 'gieren' dit is schreeuwend in groepjes rondscheren in wilde speelse achtervolgingen. Een merkwaardige soort: ze doen alles in de lucht, eten, slapen, paren. Ze komen enkel neer om te broeden in zo'n nesthol. De rest van het jaar blijven ze in de lucht, hier of in zuidelijk Afrika tijdens de wintermaanden. Komen ze accidenteel op de grond terecht dan zijn ze reddeloos verloren. Met de korte pootjes en de lange vleugels slagen ze er niet in op te vliegen! Recent nog kon ik zo'n vogel redden, gewoon door hem een wipje in de lucht te geven. Dit jaar plaatsten we (Philippe Smets en ikzelf) voor deze soort twee reeksen van vijf kunstnesten, telkens aan scholen (Atheneum en Via-Waaiberg). We hopen die actie verder te kunnen zetten, want we willen die prachtvogel zeker ook niet verliezen.

De Huiszwaluw volgen we in Tienen al op vanaf 1989. Toen waren er 117 paren. Dit aantal daalde elk jaar tot 45 in 1994. In 1995 plaatsten we kunstnesten. De populatie steeg opnieuw geleidelijk en schommelde de laatste jaren tussen 60 en 70. Omdat hier en daar door verbouwingen een aantal kunstnesten verdwenen, hebben we er dit jaar dertig bijgeplaatst telkens in de omgeving van bestaande nesten en natuurlijk met de toelating van de menselijke bewoners. De actie was succesvol, want een paar weken later was tweederde van de nieuwe nesten bezet. Dit voorjaar telde ik 80 bewoonde nesten waarvan 58 in kunstnesten en slechts 22 in natuurlijke nesten. Het bouwen van natuurlijke nesten is in Tienen een groot probleem geworden. Deze vogels

hebben daarvoor modder nodig en waar vindt je dat nog? Ze halen materiaal uit de dakgoten, maar dat heeft onvoldoende kleefkracht. Het nest geraakt niet gebouwd of valt bij het drogen uit elkaar. Vandaar dat we met die kunstnesten in Tienen zo'n succes boeken terwijl in sommige steden de populatie Huiszwaluwen vrijwel volledig verdwenen is. De andere problemen die deze vogels hebben, zijn de vermindering van het voedselaanbod (kleine vliegende insecten), het uitdeinen van de woestijnen in Afrika en het verdrogen van de Sahel, het verhoogd gebruik van sproeistoffen aldaar en een toenemende onverschilligheid voor hun lot en het niet verdragen van nesten aan de gevel door heel wat mensen wat leidt tot (illegaal) afsteken van nesten, vaak met eieren of jongen erin. Gelukkig dat nog heel wat Tienenaars deze lenteboden een warm hart toedragen en bereid zijn kunstnesten te laten plaatsen. We zijn hen hiervoor bijzonder dankbaar.

Marcel Jonckers